

Affekti

Käsitteen säikeet, keskustelun lonkerot

Affektin käsite tuntuu tulevan vastaan kaikkialla. Sitä käytetään yhtä lailla filosofiassa, kulttuuriteoriassa, psykologiassa kuin psykoanalyysissa. Sillä viitataan aineenergiaan, vaikutuksiin ja tunteisiin. Sen avulla jäsenetään ilmiöitä euroviisujen kansallisesta koskettavuudesta esteettiseen kokemukseen.¹

Affektin käsitteen nousua kuvaa puhe affektiivisestä käännteestä. Käänte tai ei, teoreettinen keskustelu asiasta on vilkastunut. Kansainvälisessä *Cultural Studies* -lehdessä on

viime vuosina julkaistu useita aihetta käsitteleviä artikkeleita. Australialainen *M/C: A Journal of Media and Culture* julkaisi joulukuussa 2005 affekti-teemanumeron. Painotus on suunnannut pedagogiikkaa uusille urille.² Teema on puhutellut feministejä kansainvälisesti.³ Kokonaisuudessa keskustelulle on ollut ominaista liike filosofisten käsiteanalyysien ja empiiristen sovellusten välimaastossa. Näistä moninaisista käyttö- ja käyttäjäyhteyksistä seuraa kiehtova käsitteellinen epäjärjestys.

Affektiivisen käänteen voi hahmottaa kahdella tavalla: joko teoreettisen painopisteen siirtymäksi tai

kulttuuri-ilmiöiden luonteen muutokseksi.

Teoreettisena käänteenä affekti viittaa ainakin kahteen seikkaan. Ensimmäiseksi se merkitsee ideologioiden, merkitysten ja representatioiden ylivalan kyseenalaistamista. Tällöin affektiivinen käänne tarkoittaa ruumiillisuutta ja materiaalisuutta korostavien teorioiden haastetta erityisesti niin sanotulle lingvistiselle käännteelle. Affektiteoriat siis haastavat sellaiset filosofisista lähtökohdistaan erkaantuneet yleiset käsitykset, joiden mukaan ”kaikki on merkitystä”, ”tutkimuskohteena on kieli”, ”kielen rajat ovat maailman

”Milloin olet nähnyt ihmisten hyppivän kuvien edessä samalla lailla kuin musiikin innoittamana?”

rajat”, ”tekstin ulkopuolella ei ole mitään”. Uusi *credo* kuuluu: älä tutki vain kieltä ja merkitystä, tutki myös ruumista ja materiaalisuutta.

Toiseksi affektiivinen käänne ilmaisee kriittisen tutkimuksen rintamalinjojen murrosta pessimistisestä vaiheesta kohti optimismia. Tällöin affektiteoreetikkojen nähdään tuovan tuulahduksen toiveikkua kriittis-emansipatoriseen tutkimukseen, jota ovat hallinneet pessimistiset ”jälki”-teoriat, erityisesti jälkistrukturalismi näkemyksineen siitä, että kaikki on läpeensä kytkeytynyt valtasuhteisiin. Jälkistrukturalismin vapauttavuudesta ja subversiivisyydestä on toki näyttöä esimerkiksi Michel Foucault’n ja Judith Butlerin työssä, mutta affektiteoreetikot ovat korostaneet päinvastaista. Siinä missä (useimmat) jälkistrukturalistiset teoriat tähdentävät rakenteiden vääjäämätöntä uusintumista muun muassa juuri Foucault’hon ja Butleriin viitaten, Brian Massumi ja Eve Kosofsky Sedgwick painottavat mikrotason emansipaatioefektejä, joita esimerkiksi lukeminen saa aikaan.⁴

Silloin kun affektiivinen käänne käsitetään nykykulttuurin suunnaksi tai ominaisuudeksi, se on liitetty ainakin neljään seikkaan. Ensinnäkin affektiivinen käänne voi tarkoittaa tunteiden merkityksen ja roolin kasvua. Kulttuurintutkijat ja yhteiskuntatieteilijät ovat nostaneet esiin tapahtumia ja ilmiöitä, jotka osoittavat tunteiden ja tunteellisuuden hallitsevan nykyistä mediasfääriä. Dianan kuoleman aikaansaama massamurhe, tositelivision sentimentaalisuus ja Myyrmannin ostoskeskuksessa tapahtunutta räjähdystä seurannut kansallinen suru, huoli ja

pelko ovat esimerkkejä tällaisista tapauksista. Niitä kuvaavat iskulauseet vaihtelevat postemotionaaliseen yhteiskunnasta emotionaaliseen yhteisöllisyyteen.⁵ Ne asetetaan vastakkain aitojen (eikä mediavälitteisesti tuotettujen) tunteiden tai modernin rationaalisuuden ja yksilöllisyyden kanssa.

Lawrence Grossbergin affektiteoretisoinnissa kulttuurinen käänne koskee puolestaan postmodernia populistista kokemistapaa. Sitä luonnehtii affektin ja merkityksen tai affektin ja ideologian erkaantuminen. Esimerkiksi 1980-luvun yhdysvaltalaisessa rock-kulttuurissa ideologia ja affekti ovat usein ristiriidassa, ja affektiivinen potentiaali on imeytynyt uuskonservatiivisen (epäpolitisoidun) politiikan tavoitteisiin. *Miami Vicen* kaltaisten televisiosarjojen suosion olennainen selittäjä ei ole taas ideologia (koska sisältö on yhdentekevä) vaan ”hyvältä näyttäminen” affektiivisten kuvien sarjassa. Muutos ei tosin ole välttämättä niin radikaali kuin mitä Grossberg ehdotti vielä 1990-luvun alussa.⁶

Kolmanneksi affektiivinen käänne voi tarkoittaa ideologisten vaikutusten aikaansaamista affektiivisin keinoin nykyajan politiikassa. Tästä on käytetty esimerkkinä Ronald Reagania. Hänen puheensa olivat ideologisesti ja semanttisesti sekavia, mutta affektiivisyydessään (tyyli, eleet) tehokkaita: kuulija vakuuttui Reaganin resonanssista, vaikkei olisi saanut tolkkua hänen politiikastaan. Riippumatta poliittisesta kannastaan kuulija saattoi vakuuttua Reaganin sopivuudesta maan presidentiksi.⁷ Pelon poliittista merkitystä on korostettu erityisesti

Yhdysvaltain myöhäiskapitalistisen nykykulttuurin keskeisenä tekijänä.⁸ Pelkoa levitetään medioiden kautta ja uhkakuville perustellaan poliittisia päätöksiä. Myös pelon lieventämiseen tähtäviä tuotteita ostetaan runsaasti.

Neljänneksi affektiivinen käänne voi viitata tietynlaisen työn merkityksen kasvuun postfordistisessa yhteiskunnassa. Nykyisessä taloudessa myös affektiivinen, ruumiisiin kohdistuva työ, esimerkiksi hoivatyö ja viihdealan työ, on entistä suoremmin tuottavaa. Se tarjoaa postfordilaiselle tuotannolle keskeisiä sosiaalisia verkostoja ja yhteisöllisyyden muotoja.⁹

Teoreettiset käänteet ovat osa akateemisten keskusteluyhteyksien kehitystä ja muutosta, kun taas kulttuuri-ilmiöiden affektiivisuutta korostavat väittämät ovat vaikeammin todennettavissa. Tulisikin alleviivata, ettei nykykulttuuri ole enemmän (tai vähemmän) affektiivista, vaan että affektiivisista suhteista on mahdollisesti tullut määräävämpiä verrattuna modernisaation kognitiota, rationaalisuutta ja viestejä korostavaan puoleen.

Musiikkia pidetään usein taiteen lajeista affektiivisimpänä – vahvimmin ja suorimmin merkitysrakenteet haastavana ja ylittävänä. Vaikka musiikkia on viime vuosina tutkittu paljon diskursseina ja teksteinä, siinä, miten musiikki vaikuttaa ruumiisiin, miten ruumiit tempautuvat rytmeihin ja itsessään tuottavat musiikkia, on jotain suoraa, joka ei avaudu tekstipainotteisen tutki-

muksen termin. Nykyfilosoifeista esimerkiksi Elizabeth Grosz on kiinnostunut juuri musiikista sen ruumiillisen ”välittömyyden” tähden. Milloin olet nähnyt ihmisten hyp-pivän kuvien edessä samalla lailla kuin musiikin innoittamana? hän kysyy.¹⁰ Musiikkitahtumassa vibraatiot, värähtelyt ja rytmit kytkevät ruumiita immanentisti toisiinsa. Siten affektiivisen käänteen kuulostelu suhteessa musiikkiin voi toimia avauksena ruumiillisten ja materiaalien kytkentöjen tarkasteluun myös muissa yhteyksissä.¹¹

Viitteet

1. Ks. esim. Pajala 2006; O’Sullivan 2006.
2. Ks. Albrecht-Crane 2005; Grossberg 1997, 374–390; Probyn 2004; Sedgwick 2003; ks. myös Gallop 2002, 100–111. Affektiivisessä pedagogiikassa opettaminen ei tarkoita yksinomaan tietosisältöjen ja taitojen siirtoa opettajalta oppilaille. Siinä pyritään toimintakyivistämään oppilaita kuvittelemalla uusia mahdollisuuksia kohtaamisissa painottamalla myös halujen ja tuntemusten merkittävyyttä.
3. Ks. esim. Koivunen & Paasonen (toim.) 2001; *Naistutkimus* 4/2001; Ahmed 2004. Feministisessä tutkimuksessa affekti on usein käsitteellistetty emootioksi.
4. Hemmings 2005.
5. Postemotionaalista yhteiskunnasta esim. Meštrovi 1997; emotionaalisesta yhteisöllisyydestä esim. Maffesoli 1993.
6. Grossberg 1992; 1995.
7. Ks. Grossberg 1992; Massumi 1996; Sacks 1985.
8. Massumi (toim.) 1993.
9. Hardt & Negri 2000, 292–293, 364.
10. Ks. esim. Grosz 2006. Grossberg (1995, 60) esittää, että ”musiikilla on suora ja materiaallinen suhde ruumiiseen: sen aistimilliset vaikutukset ovat jossain määrin välittömiä”.

11. Turkulainen Eetos-yhdistys järjesti yhdessä mediatutkimuksen oppiaineen kanssa 23.5.2006 seminaarin ”Affektit, soinnit ja kulttuuriteoria”. Esitelmän pitivät Teemu Taira, Jukka Sarjala, Janne Vanhanen, Milla Tiainen, Hanna Väättäinen, Jussi Parikka ja Susanna Välimäki.

- Nykykulttuuri, Jyväskylä 2006.
- Probyn, Elspeth, *Teaching Bodies: Affects in the Classroom. Body & Society* 10 (2004), 21–43.
- Sacks, Oliver, *The Man Who Mistook His Wife for a Hat*. Picador, London 1985.
- Sedgwick, Eve Kosofsky, *Touching Feeling: Affect, Pedagogy, Performativity*. Duke UP, Durham 2003.

Kirjallisuus

- Ahmed, Sara, *The Cultural Politics of Emotion*. Routledge, London 2004.
- Albrecht-Crane, Christa, *Pedagogy as Friendship: Identity and Affect in the Conservative Classroom – Cultural Studies* 19 (4/2005): 491–514.
- Gallop, Jane, *Anecdotal Theory*. Duke UP, Durham 2002.
- Grossberg, Lawrence, *We Gotta Get Out of This Place: Popular Conservatism and Postmodern Culture*. Routledge, New York 1992.
- Grossberg, Lawrence, *Mielihyvän kytkennät. Risteilyjä populaarikulttuurissa*. Käänt. & toim. Juha Koivisto & al. Vastapaino, Tampere 1995.
- Grosz, Elizabeth, *Vibration. Darwin, Deleuze and the Music of the Cosmos, Conference Proceedings for New Constellations: Art, Science, and Society*. Museum of Contemporary Art, Sydney 2006.
- Hardt, Michael & Negri, Antonio, *Empire*. Harvard UP, Cambridge, Mass. 2000.
- Koivunen, Anu & Paasonen, Susanna, (toim.), *Conference Proceedings for the Affective Encounters. Rethinking Embodiment in Feminist Media Studies*. Media Studies, Turku 2001.
- Maffesoli, Michel, *In the Shadow of Dionysus: A Contribution to the Sociology of Orgy*. (L’ombre de Dionysos) Käänt. Cindy Linse & Mary Kristina Palmquist. SUNY, New York 1993.
- Massumi, Brian (toim.), *The Politics of Everyday Fear*. The University of Minnesota Press, Minneapolis 1993.
- Massumi, Brian, *The Autonomy of Affect*. Paul Patton (toim.), *Deleuze: A Critical Reader*. Blackwell, Oxford 1996.
- Meštrovi, Stjepan G., *Postemotional Society*. Sage, London 1997.
- O’Sullivan, Simon, *Art Encounters Deleuze and Guattari. Thought Beyond Representation*. Palgrave Macmillan, New York 2006.
- Pajala, Mari, *Erot järjestykseen! Eurovision laulukilpailu, kansallisuus ja televisiohistoria*.